

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2016

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК: 334.012

*I. А. Островський,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків
Б. Ю. Юхнов,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків
С. І. Штефан,
старший викладач кафедри економічної теорії,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків*

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

*I. Ostrovskyi,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Economic Theory,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv
B. Yukhnov,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Management,
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv
S. Shtefan,
Senior Lecturer of Department of Economic Theory,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv*

THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A SOCIAL INNOVATION: ADVANTAGE AND RISKS

Розглянуто теоретичні основи публічно-приватного партнерства (ППП). Визначено сучасні особливості впровадження ППП в Україні. Проаналізовано переваги та ризики використання механізмів ППП. Досліджено підходи до управління ризиками, підкреслено особливості кількісного і якісного аналізу ризиків здійснення проектів ППП. Проаналізовано напрямки розвитку ППП в контексті взаємовпливу процесів капіталізації та соціалізації. Підкреслено, що забезпечення капіталізації й соціалізації шляхом удосконалення структури економіки та підвищення якості життя населення є актуальним завданням дослідження і має теоретичну й практичну цінність. Одним з перспективних напрямків подальшого розвитку ППП в нашій державі є дослідження і впровадження феномену соціальних інновацій. Суспільство, бізнес і держава як рівноправні учасники ринку суспільних благ повинні об'єднати зусилля в забезпеченні необхідного рівня розвитку суспільного добробуту. Узагальнення закономірностей еволюції соціальних інновацій дозволяє визначити перспективи та напрямки подальшого розвитку публічно-приватного партнерства в нашій державі.

The theoretical foundations of public-private partnership (PPP). Determined modern features of PPP implementation in Ukraine. Advantages and risks of using PPP mechanisms. Researched approaches to risk management, emphasized features of quantitative and qualitative analysis of risks of PPP projects. The analysis of trends in the context of mutual RFP processes of capitalization and socialization. It is emphasized that ensuring the capitalization and socialization by improving the economic structure and improving the quality of life is an important task and research has theoretical and practical value. One promising direction for further development of PPP in this country is the research and implementation of social innovation phenomenon. Community, business and government as equal participants in the market of public goods must join forces to ensure the necessary level of social welfare. Summary of the evolution of social innovation patterns to determine the prospects and directions of further development of public-private partnerships in our country.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство (ППП), капіталізація, соціалізація, переваги та ризики ППП, соціальні інновації.

Keywords: public-private partnership (PPP), capitalization, socialization, advantage and risks of PPP, sozial innovation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Подолання структурної кризи української економіки має багатоаспектний і суперечливий характер. Йдеться як про узагальнення позитивних розробок і помилок минулих років, вдалі та невдалі спроби розповсюдження світового досвіду, так і про вивчення і втілення теоретичних методів та інструментів, зокрема інноваційних. Використання теоретичних засад і практичного застосування проектів публічно-приватного партнерства (*Public-Private Partnership*) в Україні є одночасно і констатацією нерезалізованих можливостей, і полем подальших досліджень і експериментів. Позитивний досвід на основі публічно-приватного партнерства (далі ППП) у багатьох країнах підкреслюють значний потенціал цього інституту як на макро-, так і на мікрорівнях. Тому актуальним залишається накопичення інформації та аналіз проектів розвитку ППП з боку переваг і ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні аспекти партнерської взаємодії «держава – бізнес – громадянське суспільство», зокрема, діалектика капіталізації та соціалізації, розглянуті в працях В. М. Гейця, А. А. Гриценка [1-2] та інших науковців. Теоретичні та практичні суперечності зазначеного партнерства розглянуті в публікаціях, Б. М. Данилишина, І. В. Запатріної, А. Й. Косарева, Л. І. Федулової [3-6] та багатьох інших вчених. Але сучасним суспільним процесам відповідає аналіз розвитку ППП як соціальної інновації, що потребує окремого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження публічно-приватного партнерства як складової соціально-інноваційного руху в громадському секторі. Для досягнення мети пропонується вирішення таких завдань: визначення актуальних напрямків розвитку ППП в Україні в контексті взаємовпливу процесів капіталізації та соціалізації, аналіз переваг і ризиків даного розвитку і оцінка перспектив методології соціальної інноватики для подальшого впровадження механізмів ППП у вітчизняну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін ППП, на нашу думку, є більш змістовним і обґрунтованим, ніж більш поширена і законодавчо закріплена категорія «державно-приватне партнерство» – ДПП. Принципові суспільні зміни останніх двох років супроводжувалися як зростанням ролі інститутів громадянського суспільства, так і, на жаль, проблемами державного управління на тлі воєнних подій і соціально-економічних негараздів. Тобто реальне партнерство зараз все більш передбачає консенсус трьох суб'єктів: державних установ, громадських організацій та приватного бізнесу.

Публічно-приватне партнерство є універсальним механізмом, що дозволяє реалізувати потенціал приватнопідприємницької ініціативи, зберігаючи при цьому контрольні та регулюючі функції держави в соціально значущих секторах економіки. При цьому на відміну від приватизації як форми передачі державної (муніципальної) власності у власність юридичних і фізичних осіб, партнерство дозволяє зберігати право власності за державою (місцевим самоврядуванням), хоча при цьому в рамках державної (муніципальної) власності відбуваються істотні інституціональні перетворення, що дозволяє розширити участь приватного бізнесу у виконанні частини соціальних, економічних, організаційних, управлінських та інших функцій держави та місцевого самоврядування.

Доцільність використання ППП обумовлена низкою факторів:

- системою значних та сутнісних суперечностей і відсутністю гармонії соціально-економічних інтересів між владою, приватним бізнесом і суспільством;
- рівністю прав учасників взаємодії щодо подолання цих суперечностей, що можливо тільки в рамках партнерства влади та бізнесу;
- істотною зміною ролі держави в економіці, що пов'язано з розвитком приватного підприємництва і зростанням регулюючих функцій держави;
- відділенням адміністративного ресурсу владних структур від прямої участі у приватній власності і слабким проявом інтеграційних факторів у системі координат «влада-бізнес», що не дозволяє застосовувати значні ліквідні ресурси приватного підприємництва, яке володіє сучасним інтелектуальним, організаційно-економічним та інвестиційним потенціалом;

- збереженням підприємств стратегічного призначення в руках держави, ефективність роботи яких може бути підвищена за рахунок використання досвіду управління приватним бізнесом.

У сучасних умовах процес розвитку партнерства різних організацій повинен націлюватися на здійснення переходу від традиційного до інноваційного ринку. Споживчі переваги покупців більше не є індикатором вибору ринку.

Саме в рамках ППП і сформувалася в розвинених країнах інноваційна модель суспільної системи. Безперечно пріоритетним є вплив науки, її практичне використання в матеріальній і нематеріальній сферах. Інновації дозволяють не шукати перспективні сміні ринки, користуючись споживчими перевагами, а створювати нові ринки збуту товарів і послуг. Однак без реальної та своєчасної допомоги держави, без її партнерства з приватним бізнесом неможливо побудувати ринок інновацій і перейти до інноваційної моделі відтворювального процесу.

Україна має великий потенціал для розвитку різних форм публічно-приватного партнерства. Так, для реконструкції та розвитку інфраструктури України необхідно мінімум 8 млрд. дол. щороку [7]. Однак для практичної реалізації необхідне вирішення низки проблем. Основні проблеми узагальнені та надані у таблиці 1.

Таблиця 1.
Проблеми та ризики проєктів ППП

Проблема	Рішення
Недосконалість правового поля для реалізації проєктів ППП	Конкретизація поняття ППП, визначення конкретних механізмів взаємодії органів влади та інвестора
Затяжний характер прийняття рішень державним сектором	Удосконалення механізму управління програмою розвитку ППП державним органом
Відсутність ринку проєктів ППП	Створення системи комунікацій і оперативного обміну інформацією щодо проєктів ППП
Нестача ефективних інструментів залучення довгострокового фінансування проєктів ППП	Забезпечення законодавчої можливості використання інфраструктурних облігацій
Ліміт фінансування проєктів, що є обмеженням для регіональних проєктів	Об'єднання декількох регіональних замовлень в єдиний лот
Відсутність довіри з боку приватного сектора	Розвиток інструментів гарантування / страхування проєктів від ризиків
Низький рівень кваліфікації кадрів державного управління	Проведення курсів підвищення кваліфікації, тренінгів, круглих столів
Відсутність методичних матеріалів щодо практичного інструментарію фінансового управління проєктами ППП	Розробка методичних матеріалів з фінансового управління проєктами ППП з урахуванням української специфіки

За сучасних економічних умов визначають п'ять основних підходів до управління ризиками:

1. Уникнення, що веде до зміни параметрів і навіть до скасування проєкту ППП.
2. Мінімізація, наприклад, страхування, передача субпідрядникам, отримання гарантій від інвесторів проєкту ППП.

3. Перенесення ризику до партнера ППП, який буде найкращим чином контролювати ризик при найменших витратах. Це передбачає свободу партнера в прийнятті рішень щодо методів контролю за ризиком, якщо такий ризик він на себе бере. Перенесення ризиків є ключовим аспектом максимізації критерію «ціна-якість».

4. Прийняття, що доцільно як для несуттєвих ризиків, так і для тих ризиків, якими приватний партнер не зможе ефективно управляти при прийнятному рівні премії за ризик.

5. Резервування, тобто створення резервних рахунків на ремонт або обслуговування боргу.

Процес управління ризиками на етапі розробки проєкту може бути розбитий на наступні етапи:

1. Виявлення і докладний опис ризиків проєкту.
2. Аналіз можливих наслідків ідентифікованих ризиків.
3. Оцінка ймовірності реалізації ризиків (тобто їхніх наслідків).
4. Оцінка, при можливості, в грошовому еквіваленті наслідків реалізації ризиків.
5. Розробка стратегій управління ризиками (механізми захисту).
6. Запис результатів цього процесу.

Залежно від кількості доступної інформації ризик може бути оцінений якісно або кількісно.

Якісний аналіз ризиків включає методи визначення пріоритетності виявлених ризиків для планування подальших дій. Оцінюється пріоритет виявлених ризиків з використанням ймовірності їхнього виникнення, відповідний вплив на цілі проєкту, якщо мають місце ризики, а також інші фактори, такі як терміни і толерантність проєкту до ризику.

Кількісний аналіз здійснюється за ризиками, що були пріоритетними для аналізу якісного ризику, та суттєво впливають на проект. Кількісний аналіз ризиків здійснюється з метою розрахунку ризиків з точки зору вартості та впливу часу.

Існують різні методи кількісного аналізу ризику, проте за основу обчислень доцільно приймати безризикову ставку доходу, яка буде коригуватися на величину різних премій за ризик, що пов'язані з конкретним проектом; тобто поправки, що враховують ризики, пов'язані з масштабом інвестування, ліквідністю об'єктів, компенсацією за підприємницький ризик тощо. Для більшості країн базовими ставками є ставки за довгостроковими державними облігаціями або аналогічні ставки за безризиковими вкладеннями.

Величина кожного з коригувань визначається експертним шляхом і залежить від фінансового стану інвестиційно-будівельного сектора економіки в цілому, стану будівельної галузі регіону або міста, особливостей території передбачуваного освоєння, складності і специфіки інвестиційного проекту, стадії, для якої проводяться прогнози розрахунки, тощо.

Таким чином, поправки повинні включати:

- індивідуальний ризик проекту;
- компенсацію ефектів різких змін рівня ліквідності;
- підприємницький ризик та ін.

При оцінюванні ризиків проектів ППП варто враховувати також:

- ризик неліквідності, який пов'язаний з періодом повернення вкладених коштів;
- ризик управління проектом, який пов'язаний з організацією і проведенням робіт з реалізації інвестиційно-будівельного проекту;
- ризик конкуренції, який пов'язаний з можливістю появи проектів, що «вдятьють» фінансові та матеріально-технічні ресурси;
- інші ризики, які пов'язані з наявністю економічних, юридичних, містобудівних, екологічних факторів.

Але сучасні суспільні виклики вимагають удосконалення методології дослідження публічно-приватного партнерства.

Однією з важливих передумов розв'язку даної проблеми є комбінація процесів капіталізації й соціалізації, тобто перетворення структури економіки держави й підвищення якості життя населення. Сьогодні вітчизняні підприємства мають значно більш низькі показники капіталізації, ніж закордонні компанії - аналоги, а відповідно, і регіони. Досвід розвинених країн і країн, що розвиваються, свідчить про те, що вагомим джерелом фінансування процесів капіталізації є кошти населення, а одним з показників, який відображає можливість залучення заощаджень фізичних осіб, є достатній рівень якості життя. Тому забезпечення капіталізації й соціалізації шляхом удосконалення структури економіки та підвищення якості життя населення є актуальним завданням дослідження і має теоретичну й практичну цінність.

Одним з перспективних напрямків подальшого розвитку ППП в нашій державі є дослідження і впровадження феномену соціальних інновацій, їх ролі і місця в сучасному суспільстві, механізмів їх розробки і функціонування, практичних аспектів впровадження.

Виділення соціальних інновацій в окремий дослідницький напрямок наприкінці XX - початку XXI століття стало відповіддю на виклики економічних реалій. Більш ніж двохсотлітній період становлення сучасного капіталізму привів до нинішніх тенденцій глобалізації, що поєднує в собі тісні світові економічні зв'язки при відсутності відповідних механізмів солідарності в громадській сфері.

Еволюційні тенденції сучасної економіки такі, що комплекс соціальних потреб більш не може залишатися в рамках компетенції державних структур. Тенденції погони за прибутком привели до кризи надвиробництва, розмивання економічних кордонів і формування нової глобальної економіки. Надмірне виробництво створює, з одного боку, нові виклики щодо пошуку ринків збуту, а з іншого боку, ставить економіку перед проблемами надмірного споживання ресурсів, в тому числі і невідновлюваних. Ресурсномістка поведінка агентів відображається на екології, викликаючи надлишок викидів забруднюючих речовин, дефіцит чистих природних ресурсів, виснаження екологічного потенціалу планети в цілому. Крім того, рентоорієнтована поведінка ринкових агентів формує соціальну нерівність, проблема якої стає особливо гострою на тлі динамічного зростання населення, в основному припадаючи на бідні країни. Це загострює проблеми бідності, девіантної поведінки, виснажує людський капітал у випадку охорони здоров'я і потенціалу до ефективного відтворення.

Традиційні (індустріальні) схеми організації суспільного життя демонструють неефективність в умовах, що склалися. Лише механізми перебудови громадських поведінкових патернів, переоцінка цінностей щодо суспільних потреб і норм поведінки, активне включення всіх учасників суспільного розвитку у вирішення глобальних проблем здатні змінити сформовані тенденції.

Наприкінці XX-початку XXI століть позначилися вектори інновацізації громадського сектора. Суспільство, бізнес і держава як рівноправні учасники ринку суспільних благ об'єднують зусилля в забезпеченні необхідного рівня розвитку суспільного добробуту. Ні уряди, ні бізнес не диференціюють рамки своєї компетенції, а активно включаються у вирішення соціальних проблем. Суспільство також приймає активну позицію щодо прийняття рішень і розробки механізмів вирішення глобальних і місцевих проблем.

В даному контексті отримали розвиток такі явища, як соціальна відповідальність бізнесу, соціальні організації і рухи, інноваційне державне управління та інші. Ці та інші явища стають частиною нового напрямку, що динамічно розвивається, — соціальних інновацій в громадському секторі економіки. Під соціальними інноваціями розуміються нові ідеї, можливості і дії в соціальному просторі, що збільшують можливість застосування ресурсів для вирішення економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем. Соціальні інновації виступають інструментом комплексного вирішення глобальних проблем починаючи з малих груп і закінчуючи масштабними змінами.

Узагальнюючи існуючі підходи, можна визначити наступні групи механізмів соціальних інновацій.

1. Обмін ідеями і цінностями. Глибока взаємодія суспільства, влади і бізнесу породило цілий ряд нових явищ. Урядові механізми прийняття рішень збагатилися бізнес-механізмами підвищення ефективності, бізнес-процеси включили як невід'ємну частину параметри соціальної відповідальності, некомерційні організації взяли на себе безліч соціальних завдань. Громадські тенденції породили соціально відповідальне інвестування, що ставить на перші місця етичні й соціальні цілі поряд з комерційними. Останні роки продемонстрували лавиноподібний потік соціально відповідальних інвестиційних.

Соціально відповідальне інвестування проявляється в трьох основних формах: інвестиційний відбір (інвестування тільки в ті проекти, які підтримують соціальні та екологічні цілі), інвестування в соціальні групи (напрямок капіталу для розвитку соціальних спільнот) і активізація власників (активна позиція власників акцій по відношенню до соціальної і екологічної політики фірми).

2. Підвищення ролі й активізація взаємодії учасників. Нові пріоритети підвищили значимість комерційного та некомерційного секторів в прийнятті соціальних рішень і впровадженні їх у життя. Компанії пропонують нові способи взаємодії, що дозволяють вирішувати суспільні завдання. Так, активізація взаємодії учасників породила нову систему контролю за викидами в США — купони на викиди (emissions trading), яка дала змогу суттєво знизити обсяг забруднюючих газів і стічних вод.

3. Інтеграція громадського та приватного капіталу. Багато верств суспільства не можуть самостійно забезпечити собі гідний рівень охорони здоров'я, харчування і проживання. Об'єднання капіталів дозволяє вирішити проблему рівноважного недовироблення і недоспоживання цих благ. Багато соціальних інновацій включають створення нових бізнес-моделей, що дозволяють вирішувати проблеми бідності та обмеженості доступу до соціальних благ. Це відбувається завдяки об'єднанню громадських фінансів і філантропів. Формуються спеціалізовані фонди, що дозволяють вирішувати величезний комплекс соціальних проблем, часто минаючи державу. У цілому схеми фінансування соціально-інноваційних проектів є широким спектром ідей, яким чином може відбуватися об'єднання приватних і громадських капіталів для досягнення загальних цілей.

Активно зростаючий інтерес до соціальних інновацій привів до формування нової постіндустріальної інноваційної парадигми. Виклики XXI століття стають об'єктами регулювання соціальних інновацій, які подаються як на державному рівні, так і в більшій мірі на рівні бізнес-рішень і волонтерських груп, які утворюють нові громадські дослід.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, еволюція соціальних інновацій дозволяє визначити нові перспективи розвитку механізмів ППП за сучасних умов. Обмежені можливості державного бюджету в умовах зростання зовнішньої заборгованості, погіршення рівня і якості життя громадян, посилення складності приватнопідприємницької діяльності завдають необхідність посилення соціального партнерства з використанням досвіду соціальних інновацій в інших країнах з урахуванням власних напрацювань.

Література.

1. Геєць В. М. Трансформаційні преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В. М. Геєць // Економіка України. – 2008. – № 5. – С. 7–16.
2. Гриценко А. А. Капіталізація і соціалізація економіки в ретроспективі і перспективі / А. А. Гриценко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. – № 15. – С. 191–195.

3. Данилишин Б. М. Державно-приватне партнерство – стратегічна форма взаємодії влади і бізнесу / Б. М. Данилишин // Юридичні новини Online [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.yurist-online.com/news/kmu/2/>.
4. Запатріна І.В. Розвиток державної підтримки публічно-приватного партнерства в Україні / І.В. Запатріна // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 3. – С.9–24.
5. Косарев А. Й. Партнерство держави і приватного бізнесу в розвитку повітряного транспорту України / А. Й. Косарев, О. М. Рибак // Держава та регіони. Серія: економіка та підприємство. – 2007. – № 3. – С. 118-125.
6. Федулова Л. І. Організаційний ресурс державно-приватного партнерства в умовах подолання наслідків кризи / Л. І. Федулова, І. Г. Яненко // Наукові праці. – 2009. – Том. 109. – Вип. 96. – С. 57-60.
7. Самаєва Ю. Державно-приватне партнерство — не мета, а один із способів її досягнення / Ю. Самаєва // Дзеркало тижня Україна. — 2016. — №16. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/derzhavno-privatne-partnerstvo-ne-meta-a-odin-iz-sposobiv-yiyi-dosyagnennya-_html

References.

1. Heiets', V. M. (2008), "Transformational transformations in Ukraine: reinterpreting passed and thinking of the future", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 7-16.
2. Hrytsenko, A. A. (2009), "Capitalization and socialization of the economy in retrospect and prospect", *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspil'stva*, vol. 15, pp. 191-195.
3. Danylyshyn, B. M., "Public-private partnerships - strategic form of cooperation between government and business", *Yurydychni novyny* Online, [Online], available at: <http://news.yurist-online.com/news/kmu/2/> (Accessed 10 Mai 2016).
4. Zapatrina, I.V. (2011), «Development of state support for public-private partnership in Ukraine», *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 3, pp. 9–24.
5. Kosarev, A. J. and Rybak O. M., (2011), "The partnership of the state and private business development in Ukraine air transport", *Derzhava ta rehiony. Seriia: ekonomika ta pidpriemstvo*, vol. 3, pp. 118-125.
6. Samayeva, Yu. (2016), "Public-private partnership - not a goal but a way to achieve it", *Dzerkalo Tyzhnia Ukraina*, [Online], vol. 16, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 18 May 2016).

Стаття надійшла до редакції 19.05.2016 р

ТОВ "ДКС Центр"